

TÖBBLET A SEMMIBŐL

Weöres Sándor: *Elhagyott versek*

Weöres Sándor költészete síron innen is delejezte olvasók apraja-nagyját, és most — e jó hétszáz oldal olvastán kétségtelen —, síron túl is foglalkoztatja a költő hű rajongóit. Az életműkiadás tizenkettedik kötete úgynevezett *elhagyott versek*et tartalmaz, azaz olyan szövegeket, amelyek nem kaphattak helyet az *Egybegyűjtött írásokban*. Az anyag egy része a hagyatékban maradt fenn, más része pedig megsárgult folyóiratok hasábjain, antológiákban s egyéb papírtemetőkben kallódott eddig, s itt most medret talált magának.

A könyv nem törekszik a lappangó anyag maradéktalan felmutatására. Igaz, hatalmas időtávot fog át (a költő zsengeit ugyanúgy közli, mint az érett alkotó emlékezetet áhító, de — ilyen-olyan, esetleges okból — mostoha sorsba jutott darabjait), ám mégis főleg a költő otthonában fellelt kéziratok forrásokra, valamint a már közzétett, de elszédít fogalmazványokra szorítkozik. Steinert Ágota — a kötet egyes darabjait áldozatos, több évtizedes gyűjtőmunkával lajstromozó és rabiátus filológiai erőfeszítéssel összeállító szerkesztője — utószavában említi: az *elhagyott* jelző Weöresnél kettőt jelent: részben olyan művekre utal, amelyeket a költő a nagyobb szerkezetekből szándékosan kihagyott, részben pedig olyanokra, amelyek az idők folyamán egyszerűen kiüsztek látóteréből.

Tudjuk, Weöres Sándor legnagyobb, mondjuk így, „rigmikuss” költőink egyike volt. (Akik nem ilyenek vélték magukat, azok fenntartással is szemlélték Weöres áradását, például Szabó Lőrinc.) Ez több mindent jelent. Jelenti először is azt, hogy szövegformálása, kivétel nélkül, valamilyen ritmikai képlet, zenei ritmustöredék vagy nem túl bajosan felismerhető ütemminta mentén szerveződik. Mondhatnánk: a verseknek nincsen kezdete, nincsen vége, a szöveg inkább mintegy tovább görgeti valamilyen, már megteremtett muzsika dallamait. Ütemet utánoz, s hirtelen egy-egy tetszőleges ponton megszakad, vagy csúcspont-élmény sugallatával, vagy csak a közbömbös megszakadást („szünetet mímelés”) gesztusai közben.

Másodsor: ez a „rigmikusság” jelenti azt is, hogy Weöres egész költői életműve egy felmérhetetlen tenger-áramlás összessége, és nemigen törekszik kiemelni a versdarabokra-tördelés hagyományos kompozíciós elveit. Ahogy a versek önmagukban is inkább láncszemek egy végteleenített közlendő-sorozatban, úgy a versek egymás között is eltakarják központosított üzeneteiket,

és mintha mindegyik átmutatna a szomszédba, segítségül hívna a társait, tükröződne a többiben — egyszerűen magatartásával is megtagadja „egyszemélyességét” (a személyiség-magvú olvasói szokásrend ezért is fogadta-fogadja be némileg tétován e nagy költő művészetét).

A „rigmikusság” jelenti végül azt is, hogy Weöres versteremtő ideje nem szűnik meg (még csak nem is rosszabbodik) élet és halál külsődleges határpontjaival: csúcspontot teremthet egy-egy váratlan ihletpillanatban, és zsenget potyogtathat el a legnagyobb remekművek közepén is (a kudarc igazolható jeleinek bosszantó mellékzei nélkül). Idézek egy — találmokra kiragadott — szövegrészletet, hogy érzékeltessem a Weöres-vers *kezdet- és végtelenségét*. „Hullámok, hullámok, lenge-dezve szállnak, / hajbai tündöklő álomi dagálynak, / olyik tündökölvé, hengeregve játszik, / egyik megtorlódik — iramos a másik. Torlódoz, ragyogva, hengeredve játszik” (*Hullámok*). Érezzük: a magyaros tizenkettesnek lehetne előzménye, és folytatódhatna, fodrozódhatna tetszés szerinti tajtékmáráig. És lám, a hatodik sortól csakugyan megbomlik az egységes képlet — az a sor már nem tizenkettes, hanem hatodfeles jambus; a hetedik pedig: egy fél hatos sor; a nyolcadik ismét: hatodfeles jambus; a kilencedik-tizedik meg: hatodfeles trocheus. A lényeg, költői szempontból, az, hogy a kis szöveg a vízparti csapkodást az élet képeivel sodorja párhuzamba, ellendül magasabb eszmélet felé, majd mintha elernyedne, lefityed, és valamilyen komor töredékesség síkjára zuhan: „ékké, vagy köddé válni látszik, / alakot formázva, / mely az élet képeit játssza / ily sellő-tánc mellett csak dér kopogás / sarkantyú pengése, szoknya suhogás”.

Az idézett alakzatból sejthetjük: a kötet zöme apróbb vagy terjedelmesebb (de mégis a berekesztettséget nélkülöző) szövegegység. Úgy sejttem, Weöres legfontosabb hanyagolási indoka e versekkel kapcsolatban éppen az lehetett, hogy az itt sorjázók többsége meggyanúsítható azzal: „csupán töredék”. (Vagy legalábbis: töredékesen viselkedik.) A költő amúgy is kedvelte a laza szövésű, nem lenyűgöző zártágban izesülő költeményes láncformákat, amelyek éppen dülöngélő vonulásuk szándéktalan látszat-henyességével, könnyedséget mímelő lebegéssel, amúgy ködszerűen úsznak el az olvasó szeme előtt. Ez a terített, versközponokat szemérmesen bújtató, szétterpesztő kompozíciós technika itt fokozottan érvényesül. Bárhol lapozgatjuk a kötetet, ugyanazt az enyhe ringatást érzékeljük, igaz, egy árnyalattal reflexívebb hangütéssel, mint a „nyilvánosan beszélő” Weöres esetében.

Az *Egybegyűjtött írások* szerzője kínosan kerülte a maximaszerű, fogalmi összegezésbe torkolló, záradékos tónusú betéteket, s a vers mélyebb rétegeiben gomolygó mondandót is a muzsika közvetett jeleivel igyekezett közölni velünk. Itt, az *Elhagyott versek*ben viszont lépten-nyomon — mi tűrés-tagadás: nagy örömünkre — vesszük tudomásul a pazar világossággal villogó kijelentéseket, a legnagyobb európai költőket idéző közmondásosság ékköveit és emlékezetes (sőt megjegyzésre érdemes, idézhető) fordulatait. Flaubert azt írja: „*L'Art doit être bonhomme*” (a művészetnek egyszerűnek kell lennie) — és lám, Weöres éppen ezekben a bujdosók szentleckéiben tárja elénk szellemi készletének legszebb idomait. Idézek három rövidet. „*Szótenger a mi költészetünk / S ha maradnak belőle, / a 'Mallarmé'-k, a pár-szavasak, / Őket fogják a sírokból kiásni*” (Szótenger). Vagy: „*Kassák Lajos a tegnapi, / Homérosz pedig mindig-mai / s a volapük nyelv jóval vénebb / ma, mint az ó-egyiptomi*” (Relatívítás). És: „*Mert, mióta világ a világ, / ha egy kis bogarat eltiportak, / a lét már ettől is örökre mérgezett. / De nehezek vagytok ti, Holtak!*” (Sárközi György emlékének). Megcsodáljuk a személyes szolálás felzabadtó gyönyörűségét, az állítás vakmerőségét, a formakultusz mámorát, s ettől fogva újra meg újra fel-felütjük a kötetet, hasonló idézeteket böngészve. Weöres utóéletében a szokásosnál erősebb hajlandósággal közli velünk a teljességet: úgy érezzük, miután levetette árnyékait, ernyedetlen erővel tölti fel metafizikai elemeinket.

A kötet az elegyes miniatűrök átláthatatlan halmazát három nagy egységre bontva közli. Az első kettő (*A sebzett föld éneke* című sorozatban, illetve a hagyatéokra és a folyóiratközlésekre utaló második csoportban) többnyire időrendi megjelöléssel adja közre a költő műveit. A harmadik a datálatlan (vagy jelenleg datálhatatlan) költemények füzére, jó másfélszáz oldalon. Mivel a könyv nem kritikai kiadás és az életmű feldolgozása még alig kezdődött el, e megközelítőleges csoportosítást nemigen lehet kifogásolni. A kiadói elvek azonban óhatatlanul következményekkel járnak, illetve bizonyos megfontolásokra ösztönöznek. Ezek közül hármat említenék.

1. Alapvető kérdés: komoly olvasói igény-e (akár a rajongók szemszögéből), hogy egy nagy költő elegyes dolgait közreadja a hagyatéki közösség — a leendő kritikai kiadást megelőzve, annak eligazító apparátusa nélkül, az életmű „össznépi” felfogásának még nyers jelenidejében. Weöres esetében különös élességgel látni, hogy a járulékos anyagok sem tematikai, sem műfaj-modulációs, sem gondolati szempontból nem módosítják lényegesen az életműről alkotott benyomásainkat. Ki tagadná, persze, hogy egy jelentős alkotó minden sora jelentőségét

kaphat az időnek bizonyos szeletében, az utókor figyelmének egy-egy elágazási pontján — de ezt az időpontot (éppen az életmű hatékonyságának, gazdaságosan életben tartott varázserejének érdekében) mérnöki pontossággal kell megválasztani. Weöres verseit az utóbbi években, hosszú ideig, bajos volt megszerezni új kiadásokban. Most viszont, a centenárium körüli ügyködés ürügyén, nemcsak a nagy művek fényesedtek fel megújult erővel, hanem a hatalmas folyam hordalékait is kissé idő előtt sodorta elénk a jószerencse.

2. Mivel a művek elhelyezkedését külsődleges jegyek határozzák meg (időrend, lelőhelyek, pillanatnyi datálhatóság stb.), a könyv kissé esetleges szerkezet alkalmazására kényszerül. Kérdés ellenben, úgy vélem, vajon a véletlenszerűen sorozattá duzzadó, de amúgy pusztán átabotában felvonuló, egymással semmiféle szerkezeti céllal nem összeforrasztott egyveleg lehetővé teszi-e az adekvát olvasást, a művek súlyozás szerinti befogadását — s általában: fokozza-e a költő iránti rokonszenvet és elmélyülési igyekezetet? A kicsiny, hunyorgó fényforrások olykor még a Weöres-bálványozók átszellemlült tagjait is elcsigázzák, vagy ami ehhez hasonlít: az olvasó gyakran hajlana arra, hogy eredendő rokonszenvét csöndes hümmögésre váltsa. Emerson azt írja egyik esszéjében: A nagy ember mindig hajlandó arra, hogy kicsinynek mutatkozzék. Ez itt azt jelentené: a nagyság apró cserepeit is megfelelő adagolás, átszarmaztatási ceremónia vagy megfelelő hordozó szerkezet révén kellene felmutatni.

3. A mechanikusan előszámlláló, művészi szempontot hanyagoló szerkezet harmadik következménye, hogy az *Elhagyott versek*-kötet inkább tárolóhelynek, semmint műalkotásnak mutatkozik, semmiképpen sem egy felívelő tartalmú, szuverén gesztusokkal közeledő könyvnek. A gyűjtemény nélküli a csomópontokat, kilátóhelyeket, eligazító iránytűket, tematikai kötőanyagokat, és csak mintegy muzeális gyűjtőfelületként jelenik meg az olvasó előtt.

Pedig találunk az anyagban szép számmal gyöngyszemeket, megrázó kompozíciókat, sőt kiemelkedő, a közismert Weöres-életmű magasába ágaskodó szövegeket (például rögtön az első egységben többet is: *Ime, a sebzett Föld éneke, Ima, A nyolcadik szimfónia variánsa, Vörösmarty árnya*). A kötet különböző pontjain fel-felbukkanó egysorosok, ki kétlené, a közismertekkel egyenrangúak; a kis álnépi zsánerképek állják a versenyt a többiekkel, s a gondolati mélység is emlékezetesen bomlik ki olykor a könnyedén papírra lehel, hevenyészetten odavetett filigránokban. Idézek pár egysoros villanást: „*Tyúkszentanú!*”; „*A szaladó kutyának száz lába van!*”; „*De mi táplálja a köveket?*”;

„Tettbimbó”; „Köszönöm a virágot, de kérem a magokat”; „Az anyaság hiánycikk”; „Kezes fej”; „Az erőtlén győz, a néma beszél”; „Fürdő gyöngyszakáll.” Szép, szép. És mégis, ma már úgy tűnik, a Weöres-i eszméletnek azokat a definícióra hajló állításait kezdjük keresni és kedvelni, amelyek az emberi létre vonatkozó, kötelező érvénnyel megfogalmazott fordulatokban jelennek meg. Semmi kétség, ma is nyűgöznek még a rigmikus összefüggések, zenei ajánlatok, rutinos futamhalmazok, hangtani iramodások, archaikus ütemű betétek, amelyek e költészet alapvető jegyeit meghatározzák. Az *Elhagyott versek* nagy erénye ellenben, hogy szinte a Weöres-i intenciót tágitva, szándéktalanul fellendít és eszünkbe vés egy-egy súlyos, személyesen zajduló szöveget, közvetlen lét-vallomást. Hadd idézek csupán egyetlen nyolcsoros töredéket (de töredék mívoltában is egész élményt kínál szöveget): „Az Egy-Fénytől mindenki elszakadt, / kigyulladt száz önkényes-gógú lámpa / és olaját mind végsőkig megitta; / most, mint vak sár kocsi-kerék alatt, / nincs ember már, csak torló tömeg. // Elvész a sárban mindened. Ne bánd. / Gondold e roppant áldozat keresztjét. / S hogy nem csak Istené a Golgotha.” (Az Egy-Fénytől...).

Ez a költemény (és többi rokona), állítom, a költő legmélyebb versvonulataival egyenrangú darab. Erejét főleg megrendült személyes hangjának, rekedt tónusának, illúziótlan keserűségének,

szemérmes rímépítkezésének, a játékostön pihentetésének köszönheti. Mintha azt sugallná: az ember megszüntette Istenét, aki helyette a Golgotára ment — és most maga hág fel oda, megsemmisülni; vagy a megsemmisülésben keresni az újjászületést, a „feltámadást”. Jézus szenvedő alakja dereng fel szemünk előtt, aki az egész emberiség bűneit veszi el, s ugyanakkor az is, hogy talán éppen erre a golgotai gyötrelmre van szükségünk, hogy megdöbbenjünk tévedéseinken. (Dsidá Jenő *Nagycsütörtöke* jut eszünkbe.) A vers emblematisuk darabja Weöres civilizációnk nagy árulásait bíráló, metafizikai mélységű megrendülésének.

De ez a kis darab (és Weöresnek az *Elhagyott versekben* kirajzolódó szellemi alakja) még valami másra is figyelmeztet: az emberiség nem teremthet tartós békét, nem biztosíthat fennmaradást, nem alkothat meg egyetlenes méltányosságot, ha nem vállalja az egész világért viselt felelősséget. Azzal az érzéssel tesszük le a könyvet: a költő megint, még holtában is, megajándékozott a jobb-emberség ígéréssel. Ez a többlet nem a semmi-ből fakad, hanem a nagy művészetből. De hiszen tudjuk: Weöres Sándor minden könyve ezer könyv ezer különböző olvasónak. (*Helikon*, Budapest, 2013)

BÁTHORI CSABA

A VIGILIA KIADÓ ÚJDONSÁGA

Timothy Radcliffe

Vesd bele magad!

Élet a keresztség és bérmálás kegyelmében

TIMOTHY RADCLIFFE:

Vesd bele magad!

Élet a keresztség és bérmálás kegyelmében

A keresztelés legtöbbször számunkra inkább egy kedves családi ünnepség hangulatát idézi fel, középpontjában az újszülött csecsemővel. A neves angol domonkos könyve viszont feltárja olvasói előtt a keresztségben kibontakozó csodálatos világot, az Isten életében való részesedés végtelen gazdagságát. Nagyon reálisan és kritikusan tekinti át az átlagos keresztény élet szürkeségét és töredékességét, rámutat viszont arra a lehetőségre, amit a keresztség és a bérmálás szentsége nyit meg előttünk. Humoros stílusával, ugyanakkor mélyen elgondolkodtató meglátásaival meghívja az olvasót: legyen bátorsága arra, hogy „vesse bele magát” az igazi keresztény élet kalandjába, ahogyan az első keresztényeket alámerítették a keresztelő medencében, élje át minél teljesebben a keresztség és a bérmálás kegyelmét. A könyv két korábbi, magyarul is megjelent könyvének folytatása: Miért vagyok keresztény? Miért járunk misére?

Ára: 2700 Ft